

INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

”DET ÄR ETT MERVÄRDE ATT FOLK SOM JAG FINNS MED”

En kvalitativ studie om brukarmedverkan vid
socioonomutbildningen

Emma Jerkfelt

Grethe Jakubowski

Uppsats/Examensarbete:	7,5 hp
Program och/eller kurs:	Socioonomprogrammet Fältanknutet vetenskapligt arbete
Nivå:	Grundnivå
Termin/år:	Vt 2017
Handledare:	Karin Berg
Examinator:	Karin Berg
Rapport nr:	
Antal ord:	6472 ord

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1 Bakgrund	1
1.2 Problemformulering	2
1.3 Syfte och frågeställningar.....	3
2. Tidigare forskning	4
3. Teori	7
3.1 Empowerment	7
3.2 Begreppet brukare	8
4. Metod	9
4.1 Arbetsfördelning.....	9
4.2 Metodval.....	9
4.2.1 Urval.....	9
4.2.2 Genomförande av intervjuerna	10
4.2.3 Bearbetning empirin	11
4.3 Analysmetod.....	11
4.4 Etiska överväganden.....	11
4.5 Metoddiskussion.....	12
5. Resultat.....	14
5.1 Möjligheter i projektet.....	14
5.2 Begränsningar i projektet	17
5.3 Projektets påverkan på respondenterna	20
6. Diskussion	22
Referenslista	23
Bilaga 1	25
Bilaga 2	26

1. Inledning

Under vår fältstudie besökte vi KUNiS - Kunskapsutbyte i samverkan. KUNiS är ett projekt som finansieras av allmänna arvsfonden. Projektet startades av personer från Göteborgs Universitet och sociala ekonomin i Göteborg. KUNiS strävan är att öka samverkan mellan socionomprogrammet och brukarorganisationer. Under våra fältstudieveckor fick vi möjlighet att möta deltagare; studenter från socionomprogrammet såväl som brukare från olika organisationer. Efter att ha mött deltagare i brukarorganisationer och sett deras verksamheter fann vi det intressant att undersöka om de upplevt ett så kallat kunskapsutbyte och isåfall hur det har påverkat dem.

1.1 Bakgrund

Personerna bakom KUNiS-projektet resonerar kring synen på kunskap. Erfarenhetsbaserad kunskap lyfts fram som ett likvärdigt komplement till det vedertagna kunskapsbegreppet (teoretisk kunskap). I examensmålen för socionomutbildningen anges att studenten som färdigutbildad ska kunna ”visa sådan färdighet och förmåga som krävs för att utveckla och genomföra socialt arbete på olika nivåer i samhället i samarbete med de människor som berörs” (Utbildningsplan för socionomprogrammet 210 hp Göteborgs Universitet). Man menar inom KUNiS att personer med erfarenhet av social problematik har kunskaper som studenter inte kan erhålla genom teoretiska studier. KUNiS anser att den erfarenhetsbaserade kunskapen skall få högre status inom den allmänna kunskapssynen.

Det huvudsakliga syftet med KUNiS är att brukare ska få ta del av den teoretiska kunskap som lärs ut på universitetet, vilken de kan ha hjälp av i sitt praktiska arbete. Studenter i sin tur ska få tillgång till erfarenhetsbaserad kunskap. Detta för att öka den ideella sektorns möjlighet att påverka socionomutbildningen och det sociala arbetets utveckling mot ökad jämlikhet. Vidare lyfter de vikten av att studenter och lärare får tillgång till praktiska exempel för att kunna se kopplingar till den teoretiska undervisningen. Detta genomförs genom att brukare får komma till universitetet och följa utvalda kurser. Socionomstudenter får möjlighet att besöka organisationer och se hur man arbetar i de olika verksamheterna. (KUNiS 2017) Det kan förhoppningsvis skapa förutsättningar för bättre bemötande gentemot klienter från yrkesverksamma socionomer i framtiden. I ett större samhällsperspektiv kan det bidra till att

utjämna orättvisa maktstrukturer och leda till ökad jämställdhet på sikt. Projektet har pågått sedan 2014 och tar i sin nuvarande form slut hösten 2017.

1.2 Problemformulering

Vi har valt att fokusera denna studie på brukare som står långt ifrån den allmänna arbetsmarknaden (arbetar inte och söker inte aktivt arbete/lönearbetar inte sedan flera år) och har eller har haft en tillvaro präglad av psykisk ohälsa. De organisationer KUNiS samarbetar med drivs av/för människor av olika typer av social problematik/utsatthet.

KUNiS menar att “föreställningen att människor som insjuknat en gång förblir psykiskt sjuka livet igenom och saknar förmåga att ta ansvar i sina egna liv lever kvar. Liknande stigmatiserande föreställningar kan finnas om till exempel intellektuella funktionsnedsättningar, missbruk, och/eller tidigare kriminalitet” (KUNiS 2014) Ett av projektets mål är därför; “Att stärka organisationernas deltagare genom att dessa ges möjlighet att delta i kurser och även dela med sig av sina egna erfarenheter i samverkan med blivande socionomer” (KUNiS 2014).

Vi har valt att undersöka huruvida ett deltagande i KUNiS-projektet kan ha stärkt brukare från de olika idéburna organisationerna. Vi finner det även intressant att studera om självförtroendet och egenmakten påverkats hos deltagarna.

Projektet syftar till att ett kunskapsutbyte ska ske på lika villkor vilket i sin tur ska leda till en jämn balans mellan teoretisk- och erfarenhetsbaserad kunskap (KUNiS 2014). Studien bygger på semistrukturerade intervjuer med deltagare från medverkande brukarorganisationer. Vi har valt att utgå från empowerment som teoretisk grundstomme.

Undersökningen har genomförts i Göteborg under våren 2017.

1.3 Syfte och frågeställningar

Vårt syfte med studien är att undersöka om deltagarna från brukarorganisationerna upplevt ett kunskapsutbyte. Vidare vill vi undersöka huruvida projektet påverkat deltagarna och hur det kommer till uttryck i deras livssituation.

Frågeställning 1

- Upplever deltagare från brukarorganisationerna att de erhållit ny kunskap och vilken betydelse har det i så fall haft?

Frågeställning 2

- Har deltagarnas självförtroende påverkats av deltagandet i projektet och isåfall hur?

2. Tidigare forskning

Det finns en mängd forskning på brukarmedverkan och brukarinflytande inom socialt arbete. Här trycks det ofta mycket på att brukarens erfarenheter och upplevelser är av största vikt inom det sociala arbetet. Brukare och brukarorganisationer ses som experter på sin egen situation, vilket är kunskap som förvaltningen kan dra nytta av på olika sätt (Meeuwisse & Sunesson 1998). Redogörelser av brukarens egna upplevelser av att delge kunskap återfinns inte i samma utsträckning. Nedan följer tidigare forskning vi anser varit relevant för vår uppsats.

I *Working together for a better Social Work Education* tittar brukargruppen 'Shaping Our Lives' på utvecklingen av brukarmedverkan vid utbildningar inom socialt arbete sedan 1980-talet i England. Sedan 2003 är det obligatoriskt med brukarmedverkan vid alla steg i de engelska socionomutbildningarna. Man menar att brukarmedverkan i utbildningen påverkar hur klienter kan komma att bli bemötta av framtida socialarbetare; ökad delaktighet från brukarsidan gör studenter och brukare mer jämlika. För att få detta till stånd krävs att brukarorganisationer uppmuntras och arvoderas, vilket visat sig varit lättare sagt än gjort (Beresford et al. 2006). Artikeln bygger på en historisk redogörelse gällande brukarmedverkan vid socionomutbildningen i England, ur ett brukarperspektiv. Utifrån artikeln kan man utläsa vad brukarmedverkan vid studier i socialt arbete kan föra med sig; exempelvis attitydförändringar och ökat självförtroende. Den ger också en bild av att det varit svårt att få till stånd, främst för att det inte prioriteras i budgeten. Det är möjligt att det råder liknande omständigheter vid socionomutbildningar vid svenska universitet. Därför anser vi studien relevant för vår undersökning.

Rooney et al (2016) lyfter brukarperspektivet i *Gaining by giving? Peer research into service user and carer perceptions of inclusivity in Higher Education*. Här låter man personer som ingår i University of Worcester's 'SUAC-grupp' (Service User and Carers group) leda studien för att söka reda på hur andra brukares uppfattningar om medverkan vid universitetet varit. Studien bygger på kvalitativ metod, huvudsakligen genom semistrukturerade intervjuer. Brukare uppfattade att deras medverkan i utbildningen gagnat studenter och personal vid universitetet, det lokala samhället såväl som dem själva. Koppling mellan teori

(universitetsstudier) och praktik (brukarorganisationernas arbetssätt) framhålls som positivt, men även kunskapsutbytet mellan organisation och akademi. Medverkande menar också att detta ökat deras självförtroende samt självutveckling. Tydliga barriärer som framkommit menar informanterna bland annat är en tydlig hierarkisk exkludering inom universitetsvärlden, en akademisk jargong samt upplevelse av stigmatisering. Detta anses relevant då det eventuellt kan framkomma likheter och/eller skillnader i vår studie som utspelar sig i en svensk kontext.

I Kathryn Farrow (2014) *Involving Service Users in Social Work Management Education: What Makes it Meaningful According to the 'Experts'?* frågar man sig varför det tycks vara en utmaning att implementera brukarmedverkan i högre grad vid socionomutbildningar i England. Här har man genom intervjuer med lärare och forskare, brukare som varit involverad i utbildningar samt socialarbetare från fältet. Den teoretiska ramen för studien är kritisk realism, vilken hävdar att sociala fenomen uppkommer som resultat av strukturer. Syftet med studien är att få en större förståelse för förutsättningar och omständigheter kring brukarmedverkan vid högre utbildningar.

Farrow kommer fram till att viljan att ha med brukare ofta är ideologiskt sprunget; att man ständigt skall påminnas om vad det sociala arbetet verkligen innebär, vilket är ett argument för brukarmedverkan.

Det framkommer i intervjuerna att det delvis verkar vara det byråkratiska och organisatoriska landskapet som varit hinder för samverkan. Detta då cheferna menade att arbetet med samverkan gjort att det ställts alltför höga krav på dem, dels från brukare, dels från akademien. Detta i kombination med en pressad ekonomi har försvårat arbetet för ökad samverkan. Ytterligare anledning till att det varit svårt att få till stånd brukarmedverkan i utbildningen är att det uppges finnas motstånd i akademien gentemot detta. Det finns en uppfattning hos vissa akademiker inom utbildningen som ser erfarenhetsbaserad kunskap som ett hot mot mer "traditionell" vetenskap och som därmed inte värdesätter/prioriterar medverkan från brukare. Det är möjligt att det finns liknande tendenser i en svensk universitetskontext.

I *Utvärdering av socionomutbildningen vid svenska universitet och högskolor* redogörs en gedigen utvärdering av socionomutbildningarna i Sverige. Rapporten bygger på granskning av självvärderingar som genomförts på universiteten/högskolorna, samt intervjuer vid platsbesök samt granskningar av ett axplock examensarbeten (Högskoleverket 2009). Rapporten ringar in att det är av stor betydelse att lyfta brukarperspektiv i socionomutbildningen och att detta är viktigt för blivande socialarbetare. Kunskap om enskilda klienters och brukargrupperns behov och problem uppges som värdefulla för kommande socialarbetare. Rapportens slutsats är dock att det inte återfinns tillräckligt brukarperspektiv i socionomutbildningen.

Hur kommer det sig att den erfarenhetsbaserade kunskapen inte får den plats man anser att den bör ha? Överlag verkar studenter vid socionomutbildningen läsa *om* snarare än *med* klienter (Denvall et al 2011). Hur betydande brukarmedverkan inom socionomprogrammet är för en brukare framkommer inte i Högskoleverkets rapport från 2009. Den bakgrunden är en av anledningarna som föranledde tillkomsten av denna studie, då det ter sig synnerligen angeläget att ta del av brukares egna uppfattningar om sin delaktighet i ett projekt gällande kunskapsbildning.

3. Teori

KUNiS har i sin beskrivning av projektet valt att lyfta empowerment som en del av sitt syfte. Vi finner det därför intressant att lyfta denna teori i vår studie. I vår studie frågar vi oss om respondenternas självförtroende har påverkats, och i så fall på vilket sätt. Ökat självförtroende är ett resultat av framgångsrik empowerment (Payne 2008). Vi undersöker även om respondenterna upplever att de förvärvat ny kunskap vid medverkan i KUNiS-projektet. Ökad kunskap ses som ett led för att uppnå empowerment (Payne 2008).

3.1 Empowerment

Empowerment syftar till att hjälpa individer att få makt och ökat handlingsutrymme över sin situation (Payne 2008). Payne (2008) utgår b.l.a. från begreppet *egenmakt* i sin beskrivning av teorin. Egenmakt syftar till att individen skall nå förändring som i sin tur leder till ökad makt över det egna livet. Thurén (2007) påstår att kunskap är makt. Den som sitter på kunskapen också är den som har makt över kunskapen den skall förvaltas. Ny kunskap kan bidra till ökad vetskap om sina rättigheter vilket i sin tur kan bidra till en bättre och mer rättvis levnadsnivå. Ett konkret exempel skulle kunna vara att ökad kunskap om ekonomiskt bistånd kan leda till att en individ söker bostadsbidrag som bidrar till att hen kan bo kvar i sin bostad. Payne (2008) beskriver även att empowerment leder till ökat självförtroende hos individer och utsatta grupper. Detta kan leda till möjligheter att påverka maktförhållanden och strukturer i samhället.

Empowerment bygger på anti-stigmatiserande arbete (Payne 2008). Det man vill uppnå är att minska indelningar såsom “vi” och “dom” samt “normala” och “onormala”.

Goffman (2014) beskriver hur människor kategoriserar varandra vid första anblick. Han påstår att den sociala miljön bestämmer hur man uppfattar människor och hur man kategoriserar. Han beskriver stigma som en följd av negativa eller avvikande kategoriseringar. Askheim (2007) beskriver empowerment som ett brett begrepp med olika infallsvinklar. Det gemensamma är att de delar en “positiv syn på människan som ett i grunden aktivt och handlande subjekt som vill och vet sitt eget bästa om man skapar rätt förhållanden” (Askheim 2007). En av de infallsvinklar han beskriver syftar till etablering av *motmakt*. Man ser till sambanden mellan den enskilda individens livssituation och de samhälleliga strukturella

förhållandena. Grunden är att stärka individer och grupper så de får den makt och kraft som krävs för att ändra de villkor som gör att de befinner sig i en svag eller maktlös position. Det kan innebära att sätta igång aktiviteter som förstärker individens självförtroende, självbild samt ger större kunskap och färdigheter (Askheim 2007). Man ser även till den enskildes position i samhällsstrukturer som ett resultat av människoskapta och historiska processer snarare än naturgivna. Askheim (2007) beskriver vikten av att skapa medvetenhet hos individen om sambandet mellan sin egen livssituation och de samhälleliga förhållandena. Vidare påstår han vikten av att förmedla för individen att denne inte står ensam utan att det finns fler i samma situation. Detta medvetandegörande är av betydelse för att kunna frigöra sig (Askheim 2007). Samtidigt som individer gemensamt börjar förstå och skapa motstånd bidrar den gemensamma erfarenheten till en ökad identitetsutveckling som i sin tur kan skapa motvikt mot den negativa identitet som marginaliserade grupper givits av majoritetssamhället.

3.2 Begreppet brukare

Språk och begrepp är ofta laddade med antaganden som leder till kategorisering och förutfattade meningar. Detta gäller även inom socialt arbete. Språklig medvetenhet är därför viktig, kanske särskilt i empowerment- och anti-stigmatiserande arbete. Begrepp som används inom socialt arbete avspeglar maktförhållanden, rollfördelning och handlingsutrymme (Heule & Kristiansen 2011). Begreppen omformas beroende på tid och rum och vilka ideologiska uppfattningar som för närvarande är tongivande. Huruvida olika begrepp uppfattas som inkluderande respektive exkluderande styrs alltså av vilken tolkning vi gör av de sociala konstruktioner som begreppen utgör (Heule & Kristiansen 2011). I den här studien har vi valt att använda oss av begreppet *brukare* när vi beskriver våra informanter. Varför just *brukare*? Dels för att de personerna vi pratat med benämnt sig själva som 'brukare', dels för att benämningen ofta används tillsammans med andra ord såsom brukarmedverkan, brukarorganisering, osv (Heule & Kristiansen 2011). Detta gör att benämningen bär på en viss form av agens; brukare är personer som får olika typer av sociala insatser men de är också aktörer som är delaktiga i hur dessa insatser formas (Heule & Kristiansen 2011). Vi är medvetna om att det finns en problematik i valet av begrepp, men för att göra studien läsbar och förståelig har vi ändå valt att i största möjliga mån använda oss av brukarbegreppet. Vi använder inte 'brukare' för att tillskriva en person en viss identitet, utan snarare för att göra det tydligt vilka personers röster som lyfts.

4. Metod

4.1 Arbetsfördelning

Vi har strävat efter en jämn arbetsbelastning i uppsatsskrivandet. Vi har intervjuat och transkriberat i lika stor omfattning. Vidare har vi tematiserat var för sig för att sedan analysera transkriberingarna tillsammans. Vi har gemensamt letat material samt sammanställt resultat och diskussion. Vi har mötts regelbundet för att skriva och diskutera innehållet. Vi har under hela processen arbetat i ett delat dokument för att kunna följa varandras arbete och jobba med texten samtidigt.

4.2 Metodval

Vi har valt att använda oss av en kvalitativ forskningsmetod då vi anser det mest lämpligt för vårt syfte och frågeställningar. Kvalitativ data samlas in genom samtal med människor eller andra kommunikationsmedel där individen får uttrycka sig i tal eller skrift (Jacobsen 2010). Vi har genomfört öppna intervjuer med fyra respondenter. Jacobsen (2010) beskriver den öppna intervjun som lämplig då man har ett intresse av vad människor säger - människors tolkning och förståelse av ett visst fenomen. En öppen intervju är inte bunden till en strikt mall.

4.2.1 Urval

En regel inom öppna intervjuer är att fokusera på en enhet för att kunna få en realistisk arbetsbörda (Jacobsen 2010). Den enhet som är representerade är deltagare som står långt ifrån arbetsmarknaden samt besitter och/eller har en bakgrund av psykisk ohälsa. Detta då flera av de organisationer som är inblandade i KUNiS-projektet har verksamheter för denna enhet. En av personerna valde vi själva att tillfråga och resterande tre kontaktade oss efter att de blivit tillfrågade av sina handledare vid organisationerna. Vi upplevde att vi fick en god kontakt med en person vilket gjorde att vi valde att tillfråga hen själva. Resterande hade vi inte haft någon kontakt med och ville inte riskera att de skulle uppleva något tvång i samband med vår förfrågan. Därav lät vi någon de hade förtroende för tillfråga dem. Vi gav handledare vid de olika organisationerna mandat att tillfråga tre personer de ansåg var lämpliga utefter våra kriterier. En begränsning i vårt urval är att antalet respondenter möjligen inte är

tillräckligt för att ge en generell bild. Vårt urval består av två män respektive två kvinnor och de är mellan 25-55 år. Detta anser vi är positivt för studiens trovärdighet.

4.2.2 Genomförande av intervjuerna

Inför intervjuerna tog vi fram en intervjuguide (se bilaga 2). Vi utgick från intervjuguiden men genomförde semistrukturerade intervjuer. Frågorna kopplades till på förhand bestämda teman som i sin tur var kopplade till våra frågeställningar. Vi började med att fråga mer allmänt om hen kunde berätta lite om sig själv. Detta för att skapa en trygghet och avslappnad stämning i mötet.

Denscombe (1998) belyser vikten av ett bra avslut i intervjun. Som intervjuare skall du vara tydlig när du känner dig färdig, men ändå öppna upp för respondenten att lyfta saker som ännu inte tagits upp. Detta hade vi i åtanke vid intervjutillfällena.

Vi genomförde två av intervjuerna tillsammans där en av oss ledde intervjun och den andra antecknade och fångade upp områden som eventuellt missades av den som intervjuade. De andra intervjuade vi var för sig, detta då vi inte haft någon tidigare kontakt med de respondenterna. Vi anser att maktbalansen blir jämnare med en intervjuare i det fall man inte tidigare mötts. Av tidigare erfarenhet har vi upplevt det enklare att bygga upp ett förtroende vid en god maktbalans. Förtroende kan med största sannolikhet bidra till en bättre kvalitet på intervjun då respondenten känner sig tryggare och därmed möjligtvis ger uppriktiga och djupare svar.

Respondenterna fick själva välja val av plats där intervjun skulle äga rum. Detta för att de skulle känna sig så trygga som möjligt i intervjusituationen. Intervjuerna utfördes i avskildhet. Vi genomförde intervjuerna under samma vecka men under tre olika dagar.

Jacobsen (2010) påstår att intervjuer som varar mer än 1,5 - 2 h är för långa och intervjuer på 30 min är för korta. Våra intervjuer var mellan 40-50 min vilket vi anser lagom för den omfattning denna uppsats fyller. Det kan vara svårt att få med allt som sägs i en intervju om man endast antecknar, därför är det bra att spela in intervjun (Jacobsen 2010). Vi valde att

anteckna mycket begränsat under intervjun då vi upplever att det bidrar till en mer naturlig samtalsdialog. När själva intervjun var över gjorde vi minnesanteckningar.

4.2.3 Bearbetning emperin

Vi har transkriberat alla intervjuer genom att lyssna på inspelningarna. Vi har lyssnat på en mening i taget, pausat för att skriva ner den och sedan backat tillbaka i inspelningen för att kontrollera att vi skrivit rätt. Vi har tagit bort utfyllningsord såsom “mmm”, “eh”, “hmm”, “liksom” när vi upplevt att de inte fyllt någon funktion i sammanhanget.

4.3 Analysmetod

Vi har valt jobba utifrån en tematisk analysmetod då det kändes mest lämpligt utifrån våra intervjuer. Jacobsen (2010, s. 146, 149-150) beskriver hur man kan gå tillväga i arbetet av sin analys. En text innehåller ord, meningar och avsnitt som i analysen behöver förenklas och struktureras. Detta gör man genom att ta ut det i transkriberingarna som i sammanhanget är gemensamt meningsbärande och tematiserar dem. Vi tog t.ex. ut alla avsnitt som beskrev hur respondenterna pratade om sin bakgrund och orsak till psykisk ohälsa och satte temat *bakgrund*. Vidare samlade vi teman i grupper och kategoriserade dem för att få ytterligare struktur. Utifrån detta fick vi en bra översikt av intervjuerna och kunde ta ut citat som fick illustrera de teman vi satt i slutprodukten. Vi har t.ex. tittat på vilka intervjuer som fått temat ‘begränsningar’ och vilka som inte fått det. Vi har då analyserat varför det har varit av större vikt i någon intervju och inte vidrörts i en annan.

4.4 Etiska överväganden

Vi har varit väl medvetna om vilka etiska överväganden vi har behövt göra. Detta då vi i våra intervjuer pratat med brukare som av olika anledningar har eller har haft en tillvaro präglad av psykisk ohälsa. Vi insåg tidigt i processen att risken fanns för att vi skulle få ta del av känslig information gällande våra respondenters liv. Vetenskapsrådet (2011) redogör för individskyddskravet och tar upp fyra delar att ha i åtanke i sin forskning. Det första; informationskravet syftar till att på förhand meddela respondenterna väsentlig information gällande dess medverkan och studien (Vetenskapsrådet 2011). Vi informerade samtliga respondenter per telefon eller mail innan intervjun om vilka vi var, hur intervjun skulle gå till och varför vi önskade deras deltagande.

Det andra; samtyckeskravet innebär att respondenterna deltar frivilligt i intervjun samt känner till de risker och möjligheter deltagandet kan innebära (Vetenskapsrådet 2011). Vi bad våra respondenter att skriva under ett skriftligt samtycke (se bilaga 1) då vi ville försäkra oss om deras tillåtelse och frivillighet i deltagandet i studien. Vi var vid intervjutillfällena därför särskilt noga med att också informera respondenterna om att de när som helst kunde avbryta eller inte behövde svara på frågor som upplevdes som obekväma.

Det tredje; konfidentialitetskravet syftar till att hantera respondenternas uppgifter och svar varsamt (Vetenskapsrådet 2011). Man bör sträva efter total anonymitet i studien för att inte riskera att röja informanternas identitet. Vi har valt att inte skriva ut citat som rör extra känslig information och information som går att koppla till en specifik individ. Vidare har vi valt att inte skriva ut vilken respondent i ordning som har sagt vilket citat. Detta för att minimera risken för att våra informanter ska komma till känna.

Det fjärde; nyttjandekravet innebär att man inte använder informationen om de enskilda till något annat än vad studien syftar till (Vetenskapsrådet 2011). Detta har vi haft i åtanke samt informerat våra respondenter om.

4.5 Metoddiskussion

Vi upplevde vår knappa förförståelse som en initial begränsning för studien. Den förförståelse vi hade var nämligen påverkad av en negativ infallsvinkel från studenter som varit delaktiga i projektet. Flera studenter ansåg att projektet var ostrukturerat och att det upptog tid utöver schemalagd undervisning. Vi har försökt bortse från detta och gått in med ett öppet sinne. Detta kan dock ha gjort det svårare för oss att vara objektiva under processen.

Det är möjligt att det under intervjutillfället stundvis upplevdes som att det fanns en uttalad maktasymmetri mellan intervjuperson och intervjuare. Maktobalans kan exempelvis framträda på grund av att relationen var uttalad från början (Aspers 2011); vi frågade utifrån vår ställning som studenter/intervjuare medan respondenterna svarade i position av intervjuperson. Saknas förtroende från informanternas sida kan det bidra till att svaren påverkas, vilket i sin tur kan leda till att vi inte fått en fullständig bild av deras deltagande.

Vi menar att de ovan nämnda förhållandena kan ha påverkat resultatet. Det är dock inte något vi märkt av, utan snarare reflekterat kring som eventuella begränsningar.

5. Resultat

Inför vårt analys- och resultatarbete granskade vi våra teman och satte därefter rubriker utefter de teman vi ansåg mest relevanta för att besvara vårt syfte och frågeställningar. Till en början vill vi med hjälp av ett par citat beskriva respondenternas bakgrund. Detta för att beskriva den specifika enhet vi valt att utgå från. Vi anser det vara av betydelse att ha deras bakgrund av psykisk ohälsa i åtanke när vi analyserar och skriver resultat.

Jag blev sjukskriven för utmattningsdepression och har hamnat mellan stolarna och inte fått den hjälp jag ska ha eller borde ha, så mitt ärende har dragit ut på tiden. Nu sitter jag i en situation där jag inte har något ekonomiskt bidrag överhuvudtaget.

En annan respondent säger:

Jag kan ju säga såhär: jag hade ju inte funnits idag om inte folk hade hjälpt mig. Då hade jag bara blivit 28 eller 29 år. Så jag är faktiskt jättetacksam varje dag att jag lever.

5.1 Möjligheter i projektet

Ett centralt antagande inom empowerment är att stärka individens självförtroende för att öka individens egenmakt. Ett led i detta kan vara att ingå i ett meningsfullt sammanhang (Payne 2008). Känslan av att tillhöra en grupp/sammanhang kan fungera stärkande (Payne 2008). Askheim (2007) belyser att det även ligger ett ansvar hos individen att sätta sig i de sammanhang där självförtroendet påverkas positivt och att ta ansvar för den makt som man tilldelas eller tar sig. Brukarna har frivilligt valt att delta i det här projektet vilket i sig kan leda till ökad egenmakt och påverkan på den sociala miljön.

Ja, jag har blivit tryggare [efter projektet]. Faktiskt. I min egen kompetens, jag har blivit mer energisk, jag orkar mer och jag vågar försöka mig på. Jag försöker, vågar trycka på [...] Jag har haft väldigt svårt att motivera för mig

själv varför jag ska vara hemma för jag är ju ”bara trött liksom”. Och jag har fortfarande svårt att acceptera det här med utmattningssyndrom eller utmattningsdepression som en faktisk anledning till att stanna hemma. [...] Så att hitta balans har KUNiS hjälpt mig med, ett steg framåt. Och engagemang och energi. Sen så har jag blivit väldigt uppmuntrad av [projektledare] och även [lärare] på [kursen]. Men framförallt [projektledaren] då som såg min entusiasm.

Ovanstående vittnar om att hen fått insikt om sitt eget värde då hen upplever en inre trygghet. Detta kan tolkas ha lett till en vilja att engagera sig. Ökad egenmakt kan t ex ses som ett resultat av att bli uppmärksammad, uppmuntrad och delaktig (Payne 2008). Som respondenten beskriver hjälpte projektet hen att hitta en balans och få en ökad uppfattning om sin egen förmåga. Vidare har insikten tillsammans med uppmuntran lett till ökad energinivå och engagemang. Detta kan ses som en del av lyckad empowerment och minskad känsla av stigmatisering (Payne 2008).

Samtliga våra respondenter vittnar i sina intervjuer om att de har utmanats i samband med projektet. En av våra respondenter uttrycker sig på följande vis:

Jag har det bra här på [organisation]. Jag har landat här. Även om det inte är ett jobb så gör jag ändå något för samhället och det känns givande. Men jag utmanas inte här, det är ingen som utmanar mig. Alla är bara nöjda med det jag gör. Det kände jag på universitetet, att jag blev mer utmanad.

Respondenten känner själv att hen klarar av mer och skulle uppskatta att utmanas i större utsträckning. Vi tolkar det som att respondenten menar att den organisation hen befinner sig i saknar utmaningar som kan få hen att utveckla sitt självförtroende ytterligare. Hen beskriver en längtan efter ytterligare stimulans i form av ökad utmaning i vardagen. KUNiS tycks ha bidragit med detta, då respondenten satt sig i ett nytt sammanhang där hen säger sig ha blivit utmanad. Empowerment syftar till att utmana och stötta individer till utveckling, påverkan och ökat självförtroende (Payne 2008). Vidare beskriver Askheim (2007) vikten av att

förmedla för individen att denne inte står ensam. Vår tolkning är att projektet kan ge individer möjlighet att utmanas och påverkas positivt i mötet med andra.

I *Utvärdering av socionomutbildningen vid svenska universitet och högskolor* framkommer det att en viktig aspekt för framgång i utbildningen är brukarmedverkan. Brukarna får i projektet vara med och påverka studenternas bild av "en brukare" genom att med hjälp av sina erfarenheter belysa vad som är viktigt för dem. En respondent beskriver hur hens deltagande påverkat inte bara hen själv utan även andra deltagare i projektet:

Och jag tror att har man dels levt igenom flera tider och har ett annat perspektiv, dels har man kanske kontakter med myndigheter... så upplever jag att frågeställningarna kan ibland komplettera varandra väldigt mycket mellan student och brukare. Därför ger kursen ett mervärde. [...] oavsett om jag presenterar mig och berättar var jag kommer ifrån eller inte så är det ett mervärde att folk som jag finns med. Och det förstod jag inte, eller trodde jag inte, när jag anmälde mig först.

Rooney et al (2016) beskriver i sin artikel hur både studenter och brukare påverkats positivt vid interagerandet med varandra. Vidare belyser de att konsekvenserna av deltagandet bidragit till ökat självförtroende hos individerna. Citatet ovan tyder på att det även inom KUNiS-projektet kan ha lett till en positiv utveckling hos både brukare och studenter. Respondenten upplevde hens deltagande som ett mervärde för studenterna och andra brukare vilket tyder på att hen har fått göra sin röst hörd och fått en positiv bild av det hen varit med och bidragit med. Däremot vittnar respondenten inte om att hen erhållit någon ny kunskap. Att dela med sig av personliga erfarenheter har dock upplevts som betydelsefullt.

Informanten ovan talar om givande och tagande; att ge kunskap och att få kunskap (komplettera varandra). Denna uppfattning är återkommande i tidigare forskning. Rooney et al (2016) uppvisar exempelvis att brukarmedverkan gagnar studenterna då det vittnats om ökat självförtroende hos studenterna samt känsla av ökad beredskap för det kommande yrkeslivet. Brukarna i sin tur uttrycker känsla av meningsfullhet, välmående och att deras

kunskap betraktas som värdefull. Utbytet har också öppnat dörrar som lett till att de fått tillgång till universitetsvärlden (Rooney et al 2016). Denna uppskattning uttrycker också en av informanterna vi pratat med för den här studien;

Jag uppskattar verkligen det här projektet till fullo och upplever att jag tror mycket på idén att som brukare kunna kanske ge ett annat perspektiv, ställa andra typer av frågor och också finnas tillgänglig för, ifall det kommer fram vilken historik man har, eller att man är tillgänglig att få personliga frågor, om hur det funkar på plats. [...] här är det mer på lika villkor och jag tror man kan starta samtalet på en annan nivå, som kan vara till stor nytta för studenterna och naturligtvis jättestor nytta för mig personligen som brukare när jag möter personer på myndighetsnivå. Det kanske blir mindre skrämmande och man ser att det faktiskt är individer som bryr sig. När man möter en professionell så är den personen väldigt låst utav vilka möjligheter de har att faktiskt utföra - men jag som brukare tänker ju inte ur det perspektivet.

Beresford et al (2006) styrker det deltagarna inom KUNiS projektet berättar att de upplever. I artikeln belyser de vikten av att brukare och studenter möts på lika villkor. Vid brukarmedverkan i utbildningen möts man inte som 'klient' och 'socialarbetare' utan snarare som klasskamrater där samtliga parter innehar kunskap som den andra kan ta lärdom av. De menar att det är i möten som dessa förändringar av rådande normer sker. Detta kan vara ett led i avstigmatisering.

Möten på lika villkor kan bidra till att man ser varandra i ett annat ljus vilket kan bidra till att man omkategoriserar varandra. Som respondenten ovan vittnar om; mötet fick hen att reflektera över att socialarbetare är individer som främst vill hjälpa snarare än personer som endast utövar makt.

5.2 Begränsningar i projektet

För samtliga respondenter upplevdes deltagandet i projektet till en början något ovisst och skrämmande då deltagandet innebar möte med nya människor i nya miljöer. Majoriteten av brukarna i projektet hade inte tidigare satt sin fot på universitetet. Rooney et al (2016) påstår

att ett befintligt hinder som uppstår i projekt som dessa är den hierarkiska ordningen som förekommer inom universitetsvärlden. Det finns ett särskilt fackspråk och förväntningar inom olika utbildningar som kan bidra till en viss skepsis gentemot universitetet. En av våra respondenter säger följande:

Jag var väldigt nervös innan jag började [på universitetet] just för det här 'varför ska jag vara här, jag kommer bara och stör'.

Respondenternas föreställningar om universitetet ser vi kan ha begränsat möjligheten till att delta i projektet samt möjligheten till att utnyttja utbytet till fullo. Detta då vi uppfattade det som att flera av respondenterna kände osäkerhet inför att ens besöka universitetet. Känslan av att man "stör" kan bidra till att man går miste om möjligheter för ens egen skull. Det kan vara en anledning till varför vi i våra intervjuer inte fått några tydliga svar på huruvida deltagarna upplevt att de erhållit ny kunskap eller ej.

Precis som Rooney et al (2016) beskriver i sin studie så kan möjliga barriärer för brukarmedverkan vara just oro inför en akademisk jargong, stigmatisering och exkluderande hierarkier. Liknande drag uppmärksammar vi i respondenternas svar ovan. En annan respondent vittnar även hen om att det finns en spridd oro bland brukare:

Många medlemmar i [organisation] har varit rädda för universitetsvärlden då det är en stor och konstig "värld" med många förutfattande meningar. Många har svårt att se sig i den världen. Mycket krav! [...] Man får ju ofta en föreställning om universitetet och föreläsningar som väldigt tråkiga helt enkelt. Eller lite stela, men så behöver det ju inte vara.

Starrin (2007) beskriver emotionell energi som ett möjligt hinder inom empowerment. Man menar att när en individ befinner sig i ett sammanhang hen inte är van vid finns risken för känslor som missmod, maktlöshet och håglöshet. Vidare beskriver Starrin att emotionell energi även kan bidra till ökad empowerment i de fall sammanhanget får en att uppleva entusiasm, solidaritet, självförtroende och handlingskraft. Han menar att ett sammanhang som

fungerar bidrar till positiv emotionell energi. Som citatet ovan beskriver så anser vi att brukarnas föreställning om universitetet bidrar till en rädsla för negativ emotionell energi i mötet med universitetet.

Vi uppfattar flera av våra respondenters svar som att upplevelsen av att vara på universitetet varit det centrala snarare än kunskapsinhämtandet. Detta då de vittnar om en föreställning om universitetet som kräver mod att möta och energi att förändra.

Flera av respondenterna lyfter struktur som en viktig del av ett fungerande arbete. Utan tydlig organisering kan det upplevas svårt att veta vad som förväntas och vilka förväntningar man kan ha på projektet. Vi anser att en tydlig struktur i projektet kan bidra till ökad förståelse och trygghet i deltagandet. En respondent beskriver:

Struktur [behövs]. Så det inte blir för rörigt. Jag menar inte att det är fel men [...] Ja. Men jag skall inte klaga! För jag är glad att jag får vara med. Men struktur. Jag är mer så här; ”Jag vill veta”. Inte bara att det ”kanske” är så.

Att respondenten uttrycker ett behov av struktur tolkar vi som att hen saknar information och överskådlighet inom projektet. Det kan ses som en brist om det är så att informationsflödet mellan brukarorganisationer och universitetet är otillräckligt. Saknas information är det stor sannolikhet att osäkerhet uppstår vilket kan bidra till att projektets syfte inte fyller sin maximala funktion. Vi ser det som problematiskt att brukarna inte är medvetna om vad det finns för möjligheter inom projektet. Otydlig information kan leda till vad respondenten nedan uttrycker:

Först tyckte jag att det var lite luddigt förklarat – kunskapsutveckling i samverkan. Jag tänkte, vad är det här för något? [...] Det kändes i början som att man inte kunde förklara vad [KUNiS] var. Jag förstod inte. Det kanske var bra förklarat men att jag bara inte förstod.

Vi har tidigare skrivit att brukarens föreställningar om universitetet kan problematisera deltagandet. Vidare anser vi att brist på struktur och otillräcklig information rörande KUNiS bidrar till ytterligare begränsningar då vi uppfattar att det kan vara svårt att förstå syftet med ens medverkan.

5.3 Projektets påverkan på respondenterna

Våra respondenter beskriver hur deltagandet gett dem nya insikter. Även om det lett till olika insikter så talar samtliga positivt om sin medverkan. Samtliga respondenter beskriver hur deltagandet i projektet i viss utsträckning kommer att påverka deras framtid. En av våra respondenter beskriver hur upplevelsen av projektet bidragit till ökad förståelse om hens egen kapacitet;

Nej, jag kan inte [studera] just nu för jag märkte det att när jag gick då, föreläsningarna mäktade jag med men jag mäktar inte med pluggandet efteråt, för jag tycker det är jobbigt att läsa. [...] med utmattningen så har koncentrationsförmågan blivit lägre än vad jag är van vid, så att där blir det för mycket. På halvfart har jag funderat på faktiskt. Så vi får se vad som händer i framtiden.

En annan respondent ger en mer allmän bild:

Ja, alltså jag tror att deltagare får suget att testa på universitetet. Man får bort den bilden av universitetet i [brukarens] ögon som de tidigare haft. Vilket kan leda till att vissa vill sätta sig i någon form av utbildning.

Citatet ovan vittnar om hur föreställningen om universitetet kan ha förändrats till det positiva. KUNiS kan ha bidragit till detta genom att ha introducerat universitetet för de medverkande från brukarorganisationerna.

Jag har mött studenter och det har lett till att jag lärt mig att möta unga människor. Det har gett mig inspiration. [...] Jag använder den i mitt kreativa, musiken och när jag skriver. Jag har också en längtan att komma ut och hålla föredrag och det har kommit i samband med KUNiS.

Den inspiration som vår respondent talar om anser vi visar på att deltagandet i KUNiS-projektet bidragit till empowerment. Detta då respondenten ovan vittnar om att de erfarenheter och den kunskap hen fått genom deltagandet i projektet bidragit till positiva insikter om hens inneboende potential.

Det känner jag ju. Utmaning [i projektet] eller så. [...] Jag tycker att det är ganska skönt att jag har landat [på organisationen]. Men det är ju inte ett jobb. Tidigare har jag jobbat inom äldreomsorgen. Det skulle jag efter KUNiS kunna tänka mig att göra igen.

Även citatet ovan vittnar om att informanten fått insikt om sin förmåga. Vi kan uttröna att hen visar på en vilja att börja arbeta igen. Upplevelsen av att vara förmögen att återgå till arbete tolkar vi som en konsekvens av ett stärkt självförtroende.

6. Diskussion

I Beresford et al (2006) beskrivs det att det ofta verkar som brukares förståelse av empowerment är erfarenheten av att vara *disempowered* (dvs upplevelse att de saknat egenmakt). Vi tolkar våra respondenters berättelser som att KUNiS-projektet har fått dem att se sig själva i ett annat ljus. Vi tycker oss se att i de fall som brukarna agerat givare av kunskap har känslan av meningsfullhet och ökat självförtroende skapats. Upplevelsen att känna sig viktig är ett steg i att "ta sig" makt, vilket är centralt i strävan efter empowerment (Payne 2008). Vi ser upplevelsen av att vara disempowered som kopplad till att inte känna sig viktig. Detta kan bero på att man inte tidigare upplevt sig som delaktig, eller inte sett sina erfarenheter som betydelsefulla. Å andra sidan syftar projektet till ett *kunskapsutbyte* vilket är oklart om så har skett. Detta då vi i vår empiri inte kunde finna några belägg för det. Huruvida deltagarna i KUNiS-projektet har förvärvat ny kunskap är enligt oss en tolkningsfråga, då själva "kunskapstagandet" hos brukarna inte verkar ha varit det centrala för dem. Det centrala verkar snarare vara brukarnas *givande* av kunskap i mötet med studenter och universitetet. Vi upplever att brukarna har fått med sig ett ökat självförtroende och en vilja att utmana sig själva. Detta tolkar vi som att *egenmakten* hos brukarna påverkats positivt. Detta skulle Askheim troligtvis se som ett steg i riktning mot att uppnå det han definierar som *motmakt* (se kapitel 3.1).

Denvall et al (2011) menar att det ofta saknas ett fördjupat brukarperspektiv i socionomutbildningen. De menar att brukarperspektivet ofta saknas, och att man därmed missar att lyfta fram brukare som aktörer i sociala förändringsprocesser. Detta resulterar i att man inte använder all den kunskap som finns tillgänglig (Denvall et al. 2011). Kan man utveckla kurser vid universitetet där brukare och studenter möts så kan det leda till att man skapar en gemensam plats där ömsesidighet och jämlikhet kan prägla kunskapsproduktionen (Denvall et al. 2011). Detta menar ovanstående i sin tur kan vara början på ett nytt, framtida socialt arbete som kan komma att bli mer anpassat efter de utsattas behov (Denvall et al. 2011). Det skulle i så fall bidra till att brukare kan få större makt och inflytande över beslutsprocesser som rör deras liv.

Referenslista

Askheim, O.P. (2007) Empowerment - olika infallsvinklar. I Askheim, O.P & Starrin, B (Red.) *Empowerment i teori och praktik*. (s 18-32) Malmö: Gleerups Utbildning AB

Aspers, P. (2011) Etnografiska Metoder. (s 141) Malmö: Liber AB

Beresford, P., Branfield, F., Taylor, J., Brennan, M., Sartori, A., Lalani, M., & Wise, G., (2006) *Working Together for Better Social Work Education*. I *Social Work Education* Vol. 25, Iss. 4.

Denvall, V., Heule, C. & Kristiansen, A. (2011) Mobilisering inom socialarbetarutbildningen. I Denvall, V., Heule, C. & Kristiansen, A. (Red.) *Social Mobilisering*. (s 157-168) Malmö: Gleerups Utbildning AB

Denscombe, M. (2009) *Forskningshandboken : för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund : Studentlitteratur

Farrow, K. (2014) *Involving Service Users in Social Work Management Education: What Makes it Meaningful According to the 'Experts'?* I *Social Work Education*, 33:6, 805-818.

Goffman, E. (2014) *Stigma - den avvikandes roll och identitet*. Lund: Studentlitteratur AB

Heule, C. & Kristiansen, A. (2011) Språk och begrepp som mobiliserande eller stigmatiserande begrepp. I Denvall, V., Heule, C. & Kristiansen, A. (Red.) *Social Mobilisering*. (s 33-42) Malmö: Gleerups Utbildning AB

Jacobsen, D.I (2010): *Förståelse, beskrivning och förklaring: introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

KUNiS. (2014). *Ansökan om stöd ur Allmänna Arvsfonden till projekt*. Hämtad 17-04-24 från <http://kunis.se/onewebmedia/Kunskapsutveckling%20i%20samverkan.pdf>

KUNiS. (2017). *Om projektet*. Hämtad 17-04-24 från <http://kunis.se/om%20projektet.html>

Meeuwisse, A. & Sunesson, S. (1998) *Frivilliga organisationer, socialt arbete och expertis*. I *Socialvetenskaplig tidskrift vol.5*. Nr 2-3.

Payne, M. (2008) *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm: Natur & Kultur

Rooney J. M., Unwin P.F. & Osborne, N (2016) *Gaining by giving? Peer research into service user and carer perceptions of inclusivity in Higher Education*. I *Social Work Education*, 35:8, 945-959

Starrin, B. (2007) Empowerment som förhållningssätt - kan vi lära oss något av Pippi Långstrump? I Askheim, O.P & Starrin, B (Red.) *Empowerment i teori och praktik*. (s 62-75) Malmö: Gleerups Utbildning AB

Thurén, T. (2007) *Vetenskapsteori för nybörjare*. Stockholm: Liber.

Utbildningsplan för socionomprogrammet 210 hp, reviderad 2014-12-18, Göteborgs Universitet) http://socwork.gu.se/digitalAssets/1562/1562673_utbildningsplan-f--r-antagna-from-ht2011.pdf Hämtad: 2017-05-29.

Utvärdering av socionomutbildningen vid svenska universitet och högskolor - Rapport 2009:36 R

Vetenskapsrådet (2011) <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

Bilaga 1

Information om uppsats och förfrågan om samtycke

I samband med vår B-uppsats har vi tillfrågat dig att ställa upp på en intervju. Intervjun görs i syfte att studera hur deltagare inom projektet KUNiS upplevt deras deltagande. Syftet med uppsatsen är att undersöka om det skett ett kunskapsutbyte samt vilken betydelse de olika momenten haft för deltagare.

Sekretess och behandling av personuppgifter

Namn och personnummer kommer inte att finnas med i uppsatsen. Vi strävar efter total anonymitet.

Vad förväntas av de som medverkar i intervjun?

Att delta i intervjun och svara ärligt på de frågor som ställs.

Samtycke

Namn på deltagaren: _____

Jag har tagit del av ovanstående information och samtycker till att medverka.

Ort: _____ Datum: _____

Underskrift: _____

Namnförtydligande: _____

Bilaga 2

Intervjuguide

Livsberättelse

- Berätta lite om dig själv. Vem är du?
- Har du själv "förändrats" sedan du gick in i KUNiS-projektet? I så fall på vilket sätt (idéer, värden, normer, intressen, beteende, osv)?

Organisationen

- Vad är organisationen? Vem riktar sig verksamheten åt?
- Vad gör du på organisationen? Hur länge har du arbetat där?

Projektet

- Hur fick du reda på KUNiS?
- Vad är din bild av KUNiS?
- Vad fick dig att vilja engagera dig?
- Vad hade du för förväntningar? Har projektet levt upp till de förväntningarna?
- Vad har du gjort inom KUNiS-projektet? (Följt kurser, tagit emot studenter, framtidsverkstäder, etc) Vad var mest respektive minst givande?
- Har du lärt dig någonting?
- Upplevde du att det var ett "kunskapsutbyte"?
- Vad är din upplevelse av universitetet?
- Hur skulle du beskriva mötet med studenterna?
- Upplever du att du representerar dig som enskild individ eller som en representant från din organisation?

Framtid

- Hur ser du på framtiden? För dig, för organisationen, för KUNiS?
- Har du en positiv framtidssyn? Vad skulle behöva förändras?
- Vad tror du att KUNiS-projektet eller liknande projekt skulle kunna tänkas leda till?